

„**Kroj** považujem za výsostne umelecké dielo, v tradičnej kultúre rovnako dôležité ako ľudová architektúra, pieseň, rozprávka. Kroje tvorili a zdokonaľovali celé generácie ľudových umelcov, až nadobudli svoju vrcholnú formu, s akou som sa stretol po prvej svetovej vojne. Taký kroj je od hlavy po päty, od celku až do poslednej nitky, celou výstavou ušľachtilej krásy, vybrúseného jemného zmyslu pre tvar, farbu, materiál, a priam ideálnou harmóniou všetkých svojich zložiek. Človek v kroji nebol anonymný. Svojím odevom hlásal príslušnosť k určitej dedine, ku konkrétnemu ľudskému a duchovnému spoločenstvu. Zároveň sa cítil byť viazaný jeho zvyklosťami, morálkou a mal povinnosť zachovávať dobré meno svojho spoločenstva. Kroj duchovne spájaj ľudí. Každý mal právo nosiť krásny kroj, ktorý ho povznášal, dával dôstojnosť, noblesu.“

Karol Plicka

GATE DRŽÍ OPASOK a na nohách sú KRPEC

Tretí ročník projektu, zámerom ktorého je nielen predstaviť ľudový odev - **kokavský kroj**, ale ho aj „oživiť“ a postupne sa dopracovať k tomu, aby sa Koliesko stalo skutočným „festivalom v krojoch“. Aby sa kroj vnímal ako povinné oblečenie všetkých návštevníkov folklórneho festivalu KOLIESKO v Kokave nad Rimavicou. Kroj pochopiteľne patrí na folklórny festival, ale my – **Novohradské osvetové stredisko v Lučenci** - sme začali písať tradíciu, aby nielen účinkujúci členovia súborov, ale aj samotní návštevníci festivalu prichádzali oblečení v krojoch. Alebo aspoň v niektorej jeho časti.

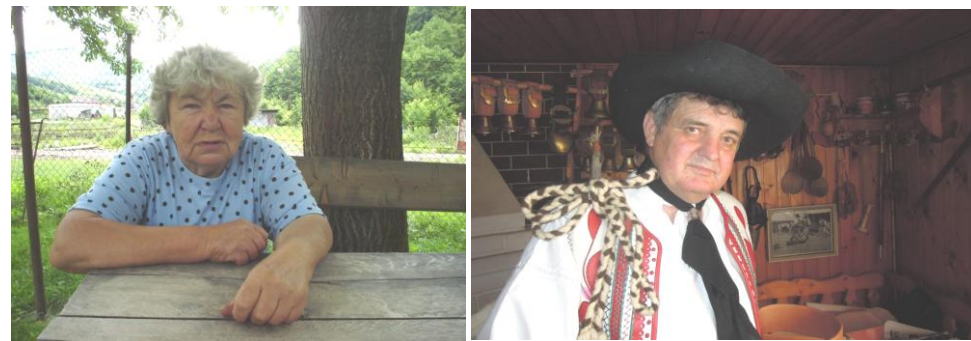
Cieľom je, aby každého záujemcu čakalo množstvo pre neho výhodných bonusov od organizátorov. Každý rok by návštevník mal možnosť kúpiť si aspoň jednu časť kroja a za pár rokov by mal celý kroj. Toto všetko znie neuveriteľne. Aby sa tento nápad dal do pohybu, vyžaduje to záujem a spoločný cieľ, a najmä súčinnosť všetkých zainteresovaných. No ktovie. Ak sa podarí osloviť čo i len jedného, ktorého tento nápad zaujme, aj to je úspech...

Doteraz sme predstavili vrchnú časť mužského kroja, presnejšie jeho dve časti, v prvom ročníku (2012) sme prezentovali „**klobúk**“, v druhom (2013) „**košelu**“.

V treťom ročníku chceme prezentovať spodnú časť mužského kroja, a to nielen predstavením jeho troch častí, ale zároveň ukážkou dvoch druhov využívania tradičných materiálov – plátna a kože. Plátno by reprezentovali široké **gate** a kožu **opasok** a **krpce**.

Okrem ukážky mužského a ženského kokavského kroja *na figurínach*, *uvidíte naživo výrobu troch častí ľudového odevu, ktoré budú predstavovať dvaja remeselníci. Rozália Murínová* tkaním na krosnách predvedie a porozpráva o plátne, z ktorého sa šili gate. **Ľubomír Medveď** sa postará, aby návštevníci spoznali typickú kokavskú štvorcovú mosadznú pracku na opasku, ale uvidia aj ako sa robia pravé krpce. Aj to sú Kokavské podoby!

Keďže kokavský kroj má svoje špecifiká, ak sa nám tento projekt podarí divácky atraktívnu výrobou najväčších gatí a krpcov, vytvoríme prvý slovenský rekord s certifikátom a zápisom do Knihy slovenských rekordov.

Niečo z histórie:

Pôvodní obyvatelia Kokavy nad Rimavicou nosili dlhé roky ľudový kroj lebo tento odev pozostával z materiálu, ktorý si ľudia zadovážili na poľnohospodárstve a spracovali po domácky. Bolo to plátno tkané v každej domácnosti z konopného, alebo ľanového vlákna. Súkno získali taktiež spracovaním ovčej vlny, nakoľko ovce sa chovali na každom gazdovstve.

Tkanie domáceho plátna bola posledná práca súvisiaca s pestovaním konopí. Z plátna sa šili mnohé veci pre domácnosť a ošatenie, vrátane nohavíc.

Konope sa v chotári obce Kokava nad Rimavicou mohlo pestovať len v týchto honoch: Kapusnice, Šlámy, Konopnice na Uhlíšti, Konopnice nad Ďurianov, Konopnice nad Kyseľovom. Na močidlá sa najlepšie hodili lúky v hone Rovienka pri potoku Rimavica. Tkalo sa na drevených krosnách, ktoré mali skoro v každej domácnosti. Vyrábali ich dedinskí majstri z tvrdého, najčastejšie bukového dreva. Pri tkaní plátna sa v Kokava bežne používali len dve nitelnice, na ktorých sa dalo tkať len jednoduché prekrížené plátno.

Tkanie plátna bolo v Kokave nad Rimavicou výlučne ženskou prácou. Žiaden muž si za krosná nesadol. Pri tkaní sa striedali len ženy z domácnosti. Bola to dosť jednotvárna a únavná práca. Trvalo dosť dlho, kým sa utkalo jedno snovanie, asi dva týždne, záviselo to od toho, koľko času mohli ženy venovať tkaniu. V jednej domácnosti sa priemerne tkali štyri tkania, takže celé tkanie trvalo niekedy aj viac ako dva mesiace.

Pri tkaní sedela žena na doske, ktorá bola na prednej časti krosien. Tkanie sa konalo tak, že nohou pritlačila jednu podnož a tým jedna nitelnica klesla dolu a druhá stúpala nahor. Tým došlo k takzvanému „zivnuťiu“, čo znamenalo, že priadza pred nitelnicami sa rozdelila do veľkého „V“. Tkáčka potlačila bidlá s brdom k

pritiahla bidlá s brdom k sebe a tým prisunula pretiahnutú niť tam, kde sa schádzalo a utváralo utkané plátno. Aby niť pevnejšie priľahla, udrela ešte raz mocnejšie bidlo. Potom nasledovalo pritlačenie nohou na druhú podnož, čím došlo k skríženiu osnovných nití a nasledovalo ďalšie pretiahnutie pomocou člnka útkovej nite cez osnovu. Takto tkáčka postupovala, až utkala 10 cm plátna. Pomocou drevenej páky uvoľnila zadný návoj a natáčaním utkaného plátna na malý návoj napla osnovnú priadzu a pokračovala v tkaní.

Pri tkaní plátna sa už vedelo na aký účel sa použije. Plátno z hrubších nití, ktoré bolo menej kvalitné sa využívalo hlavne v poľnohospodárstve a to na vrecia, ktoré sa tiež delili na kvalitnejšie (jemnejšie) a menej kvalitné (hrubšie). Tie prvé boli z tenšieho plátna a používali sa na prepravu, alebo aj na uskladnenie obilia a múky určenej na prípravu jedál. Nekvalitné zasa slúžili pri zbere zemiakov. Plátno, ktoré bolo určené pre domácnosť, prípadne na odievanie, spodnú bielizeň, alebo na obrúsky, ktoré sa prestierali na stoly, hlavne však na uteráky, tkalo sa z najlepších nití, prípadne do „útku“ sa používal aj pamuk kúpený v obchode. Takéto plátno sa vyšívalo, alebo zdobilo aj tkacou technikou. Zdobili sa hlavne uteráky, ale aj „šurce“ zástery pre mužov.

Kokavský kraj:

- klobúčik čierny
- súkenná kabanica biela
- košeľa s červenou krížikovou výšivkou
- **kožený opasok so štvorcovou prackou**
- **široké biele gate**
- šurec biely vyšivávaný
- **krpce**

Letný mužský kroj charakterizovali široké plátenné gate.

Gate boli na dolnej strane vystrapkané. Obliekali sa na holé telo. Šírka plátna tvorila šírku jednej nohavice, v rozkroku bol všíty klin. Patril k nim aj „šurec“, zástera z plátna. Šurec bol v dolnej časti zdobený, u chlapcov jednoduchým zatkávaným pásikom, u mládencov pekne vyšívaný červeným „pamukom“ a zakončený viazanými strapcami.

Na nohách nosili **krpce** s návlakmi a v nich onuce. Počas sviatočných dní sa nosili čižmy. **Krpce** ako nízka kožená obuv sa vyrábali z bravčovej alebo hovädzej kože. Nadväzujú na starý typ ovinovacej obuvi, u slov. národov doloženej v 9.-10. stor. Na Slovensku sa ako pracovná obuv udržali do zač. 20. stor. Najdlhšie pretrvali v odeve pastierov. Jednoduchšou formou, boli krpce z jedného kusa kože obdĺžnikového tvaru, oba rohy sa na špici priložili k sebe a zošili tenkým pruhom kože.

Zadná časť a boky sa vyhli a prichytili remencami (švihle) prevlečenými cez dierky – strok. Inou formou boli krpce zošité dratvou z 2 samostatných dielov, spodného – podšvy, ku ktorej bol prišitý vrchný diel – zvršok. Krpce sa pripevňovali k nohe remeňmi alebo motúzmi – návlakmi, ovinutými nad členkami. Na izoláciu proti zime a vlhku sa

do krpčov nosili onuce a rozličné druhy súkennej alebo pletenej obuvi.

Široký kožený **opasok**. Vpredu mal na zapínanie najčastejšie jednu **štvorcovú** pracku z mosadze, ale zriedka sa používali aj tri „präcke“.

V zime bol oblek teplejší. Nosili sa gate – nohavice z bieleho súkna – „postavu“, ktoré sa doma vyrábalo z ovčej vlny. Na nohy sa obúvali doma šité kapce zo sivého postavu.

Rozália Murínová – tkáčka z Kotošky

Tkaniu sa začala už od malička a prvé skúsenosti získala od svojej matky. Technike sa učila postupne, od základov spracovania technickej plodiny ľanu, konope a ovčej vlny až po konečnú podobu ľanového plátna či súkna z vlny. Nadobudnuté zručnosti sa uchovali v jej pamäti až do obdobia, keď už ako dôchodkyňa naplnila svoj voľný čas touto prekrásnou záľubou. Remeslu sa naplno venuje od roku 1992. Využíva nielen skúsenosti a pôvodné nástroje, ale tradičný materiál, ručne spracovaný ľan. To dáva jej výrobkom nielen záruku kvality, ale aj jedinečný vzhľad. Svoje remeslo odovzdáva ďalej s veľkým nadšením. Je potešiteľné, že aj mladí ľudia sa často zastavia v jej dielni na Kotoške a skúsená tkáčka im ukazuje a vysvetľuje na čo slúžia trlice, krample, česadlá, špuler, kolovrat...

Je len samozrejmosťou, že jej dve dcéry, **Ľubomíra Žilková** a **Erika Sabelová**, pokračujú v tom, čo im matka odovzdáva, hoc každá z nich už vo svojej podobe. Do rodiny Murínovcov pochopiteľne patrí **Ivan Murín**, zakladateľ Kolieska a vysokoškolský pedagóg.

Ľubomír Medved'

- výrobca krpcov a opaskov z Čierneho Balogu

Ľudovému remeslu sa ako samouk venuje od roku 1989, ale folkloristom je už od detstva. Bol tanečníkom folklórneho súboru Mostár v Brezne. Venoval sa aj práci s deťmi vo FSK Malá Kýčera v Čiernom Balogu.

Pravidelne sa zúčastňuje významných folklórnych festivalov, vo Východnej, Detve, Heľpe či Zuberco, ale svoje remeslo pravidelne prezentuje aj na podujatí Dni majstrov ÚĽUV-u v Bratislave. Je držiteľom mnohých ocenení. V roku 2013 mu bola udelená Cena obce Čierny Balog.

Spolu s manželkou Katarínou získali Ďakovný list za dlhoročné aktívne uchovávanie kultúrnych hodnôt v oblasti folklóru. Okrem opaskov a krpcov vyrába remene, pastierske kapsy či tkané zápästky. Kto by si ich chcel kúpiť od tohto skromného človeka s dobrou dušou, môže tak urobiť nielen na Koliesku v Kokave, ale aj doma v jeho dielni. Nájdete ho v Čiernom Balogu, na Jánošovke 397, každý ho pozná, určite nepoblúdate. Podrobnejší prehľad o jeho práci a kontakt nájdete na stránke www.medved.tauri.sk.

Zdroj: Štefan Repčok: Tradičná kokavská svadba, Š. Repčok, Kronika organizovaných foriem folklóru, Katalóg: Tri tkáčky z Kotošky